

*Запорізька міська громадська організація
«Істина»*

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«ПРАВА ЛЮДИНИ: ПРОБЛЕМИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ»**

м. Запоріжжя, 24 лютого 2012 р.

Частина IV

Запоріжжя 2012

НАПРЯМ 9. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

До питання про адміністративно-юрисдикційний аспект класифікації морських просторів

Аверочкина Тетяна Володимирівна,

*к. ю. н., с. н. с., доцент кафедри морського та
митного права Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Простори морів та океанів на нашій планеті з міжнародно-правової точки зору підрозділяються на: 1) простори, що перебувають під суверенітетом різних держав і складають територію кожної з них; 2) простори, на які не поширюється суверенітет жодної з держав. Приналежність частини Світового океану до одного із зазначених видів морських просторів визначає, таким чином, правове положення, або правовий статус, цієї частини моря. Правовий же статус будь-якого морського простору впливає на порядок встановлення та змісту правового режиму, що регулює діяльність в такому просторі. При цьому, природно, враховуються й інші обставини, зокрема значення відповідного морського простору для комунікацій та різних видів співробітництва між державами.

До складу території країни, що має морське узбережжя, належать частини моря, розташовані вздовж її берегів та іменовані внутрішніми морськими водами і територіальним морем (або територіальними водами – обидва терміни є рівнозначними). До складу території держав, що повністю складаються з одного та більше архіпелагів, входять архіпелажні води, розташовані між островами всередині архіпелагу.

Внутрішні морські води, територіальне море та архіпелажні води – лише невелика частина Світового океану. Величезні простори морів та океанів за їхніми межами не входять до складу території та не перебувають під суверенітетом жодної з держав, тобто мають інший правовий статус. Однак класифікація морських просторів тільки на підставі їхнього правового статусу не має вичерпного характеру. Як засвідчує практика, два, а іноді й більше морських просторів, що мають однаковий правовий статус, проте мають різні правові режими, які регулюють в кожному з них відповідну діяльність. Правовий режим внутрішніх морських вод в деяких важливих аспектах відрізняється від правового режиму територіального моря, а правовий режим архіпелажних вод не збігається із правовим режимом ані внутрішніх вод, ані територіального моря, хоча всі ці три частини морських вод вважаються відповідно водами прибережної держави, тобто мають однаковий правовий статус. Ще більш строкату картину можна спостерігати в рамках морських просторів, що не підпадають під суверенітет жодної з держав та перебувають за межами територіального моря. Вони складаються з районів, що відрізняються один від одного специфічним правовим режимом (прилегла зона, виключна економічна зона, континентальний шельф та ін.). Зазначені обставини враховуються при класифікації морських просторів.

Окремий вид морських просторів складають протоки, використовувані для міжнародного судноплавства. В їхніх межах перебувають води, що мають не тільки різні правові режими, але й різний правовий статус. Тому саме ці протоки розділяються на ряд категорій. Своєрідною є ситуація з деякими найважливішими морськими каналами. Вони, будучи штучними спорудженнями прибережної держави та її внутрішніх вод, через велике значення для міжнародного судноплавства підпорядковуються специфічному міжнародно-правовому режиму.

Таким чином, правова класифікація морських просторів повинна здійснюватися з врахуванням правового статусу та особливостей правового режиму конкретного морського простору. Цей підхід відповідає історично сформованій традиції та в своїй основі спирається також на Конвенцію з морського права 1982 року [1].

Весь Світовий океан можна умовно розділити на три основні юридичні категорії морських просторів: 1) ті, що є невід'ємною частиною території прибережної держави, в межах якої діє її суверенітет (внутрішні води, територіальне море); 2) ті, що не входять до складу території прибережної держави, але на них

розповсюджується її юрисдикції (виключна економічна зона, прилегла зона, континентальний шельф); 3) ті, що не підлягли ані суверенітету, ані юрисдикції будь-якої держави (відкрите море).

Встановлюючи певний правопорядок користування цією частиною Світового океану, UNCLOS 82 визначає обставини, які мають бути оцінені як такі, що його порушують. За цих обставин мають бути вжиті акти щодо запобігання або припинення протиправних дій – «акти санкціонованого втручання». Передбачені UNCLOS 82 дії стосовно порушників встановленого правопорядку – огляд, затримання, арешт, супроводження до порту – за своєю суттю є діями, пов'язаними із застосуванням адміністративного примусу. Тобто, здійснюються виключно уповноваженими органами виконавчої влади – суднами, які «мають чіткі розпізнавальні знаки про те що вони перебувають на державній (урядовій) службі» та мають на це відповідні повноваження (ст. 110). Діяльність уповноважених органів виконавчої влади, пов'язана з застосуванням адміністративного примусу, визначається більшістю науковців як адміністративно-юрисдикційна.

Адміністративно-юрисдикційна компетенція (обсяг та зміст адміністративно-юрисдикційних повноважень) України, як й будь-якої держави, пов'язана із правовим статусом зони Світового океану взагалі, та особливим правовим режимом зон відкритого моря зокрема. З огляду на вищевикладене, мету нашого дослідження маємо окреслити як визначення зон дії адміністративної юрисдикції України (уповноважених органів виконавчої влади України) у відкритому морі – за межами державного кордону) або за межами територіальних вод [2].

Міжнародно-правовий інститут юрисдикції безпосередньо пов'язаний з питанням території в міжнародному праві, тому деякі автори здійснюють спроби поєднати терміни «територія» та «юрисдикція». Наведемо приклад такої спроби: «територіальна юрисдикція окреслює правові межі верховенства актів державної влади та сферу невтручання у справи суверена з боку інших держав та міжнародних установ» [3]. Слід зрозуміти, на наш погляд, певні зауваження щодо вищевикладеного твердження. По-перше – «межі верховенства актів державної влади» окреслює державний кордон (це так зване «територіальне верховенство») [4], по-друге – термінологічне словосполучення «територіальна юрисдикція» визначає певний принцип застосування юрисдикції (територіальний або квазітериторіальний) з огляду на державну належність території, в межах якої вона (юрисдикція) здійснюється [5]; по-третє – термін «юрисдикція» слід розуміти скоріше як «втручання», ніж як «невтручання», за умови певного розуміння терміну «сфера». Встановлюючи певний правопорядок у певній частині Світового океану (зоні, території), UNCLOS 82 визнає за прибережними державами право на визначення особливого правового порядку перебування та діяльності суден в так званих «зонах національної юрисдикції»: виключній економічній зоні [6] та прилеглих зонах [7] (за умови їх встановлення). Жодна держава не має права на підпорядкування будь-якої частини відкритого моря своєму суверенітету, але прибережна держава має право на підпорядкування своєї юрисдикції певних частин відкритого моря.

Відповідно до UNCLOS 82 слід визначити такі складові адміністративної юрисдикції України (за обсягом та змістом повноважень) у відкритому морі: адміністративна юрисдикція України як «держави прапору»; адміністративна юрисдикція України як «прибережної держави»; адміністративна юрисдикція України як «держави порту».

Виходячи з вищевикладеного, зони дії адміністративної юрисдикції України у відкритому морі маємо визначити, як: частини відкритого моря поза межами «зон національної юрисдикції» (у їх складі «Район»); частини відкритого моря у межах «зон національної юрисдикції» інших ніж ті, що належать Україні (у їх складі «континентальний шельф»); частини відкритого моря у межах «зон національної юрисдикції» України (у їх складі «континентальний шельф» Чорного та Азовського морів [8]).

Адміністративна юрисдикція України як «держави прапору» має здійснюватися у будь якій зоні відкритого моря, що визначає необхідність особливо ретельного вивчення її змісту, з огляду на виконання Україною своїх обов'язків держави-сторони UNCLOS 82 та інших міжнародних договорів України. Адміністративно-юрисдикційна компетенція України як «держави порту» в деяких зонах відкритого моря, обмежується виключно «правом переслідування по гарячих слідах», що викликає необхідність ретельного вивчення обставин, умов і порядку (процесу) реалізації цього права. Адміністративна юрисдикція України як «прибережної

держави» має здійснюватися у повному обсязі відповідно до UNCLOS 82 та інших міжнародних договорів України у «зонах національної юрисдикції» України у Чорному морі (в Азовському морі за умови їх визначення).

Список використаних джерел:

1. Конвенция Организации Объединённых Наций по морскому праву от 10 декабря 1982 года / Конституция для океанов (UNCLOS 82): Учеб.-метод. пособие / [сост. Е.В. Додин. С.А. Кузнецов] / под ред. С.В. Кивалова // Библиотека журнала «Торговое мореплавание» (Серия: Правовое регулирование торгового мореплавания). – 1998. – № 3/II. – 250 с.
2. Див.: Кузнецов С.А. Территориальные воды Украины: понятие и нормативное определение термина // Митна справа. – 2002. – № 3. – С. 31–35.
3. Вихрист С.М. Імунітет та застосування юрисдикції в міжнародному кримінальному праві // Держава і право. – 2001. – Вип. 11. – С. 500–503.
4. Див., наприклад: Про державний кордон України. Закон України від 4.11.91 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 2. – Ст. 5.
5. Ключников Ю.В. Принципы осуществления предписывающей юрисдикции // Международное публичное и частное право. – 2002. – № 1. – С. 11–17.
6. Докладніше див., наприклад: Додін С.В. Административная ответственность за нарушение законодательства об исключительной (морской) экономической зоне Украины // Юридический вестник. – 1996. – № 3. – С. 67–68; Головатый С.П. 200-мильная экономическая зона в Мировом океане (международные и правовые проблемы). – К.: Наукова думка, 1984).
7. Докладніше див., наприклад: Кузнецов С.А. О таможенной (морской) зоне Украины // Митна справа. – 2002. – № 4. – С. 68–80; Кузнецов С. А. Административно-юрисдикционная компетенция таможенных органов Украины в открытом море // Митна справа. – 2002. – № 6. – С. 28–31.
8. Див., наприклад: Высоцкий А.Ф., Цемко В.П. Черноморско-Азовский бассейн (правовые вопросы использования пространств и ресурсов) / АН УССР. Ин-т государства и права; Отв. ред. Ю.С. Шемшученко. – К., 1991.

Юридична сутність адміністративно-юрисдикційної діяльності Державної автомобільної інспекції

*Альфорова Тетяна Миколаївна,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

В законодавстві України і науковій літературі важливе місце відводиться питанню охорони прав і законних інтересів громадян, а також відповідальності громадянина за свою протиправну поведінку. У ст. 68 Конституції України зазначається, що «кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності». Особливу роль у контролі за дотримання цих норм відіграють органи внутрішніх справ, проводять відповідну адміністративно-юрисдикційну діяльність.

Адміністративно-юрисдикційна діяльність Державної автомобільної інспекції є досить важливим напрямом у сфері охорони правопорядку і має чітко виражений державно-владний характер. Здійснюється в офіційному порядку від імені держави, яка надала право працівникам Державної автомобільної інспекції застосовувати такі заходи адміністративного впливу, які не використовуються органами державної виконавчої влади, зокрема й іншими правоохоронними органами.

Тривалий час у науці адміністративного права не приділялось належної уваги проблемі адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів. Наукові дослідження, як правило, мали частковий характер. Крім того, в законодавстві України відсутнє визначення термінів «адміністративно-юрисдикційна діяльність» та «адміністративна юрисдикція», але вони використовуються не тільки в науковій термінології, а й у діловій мові правових та аналітичних документах правоохоронних органів.

На думку Н.Г. Салішевої адміністративна юрисдикція - це окремий вид виконавчої та розпорядчої діяльності, що пов'язана з можливістю реалізації у примусовому